

До разової Спеціалізованої вченої ради з
присудження наукового ступеня доктора
філософії Національного університету
«Одеська юридична академія»

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента, кандидата юридичних наук, доцента

Завтура Віктора Андрійовича на дисертацію **Ренкас Анастасії Анатоліївни** на
тему: **«Підстави та процесуальний порядок повідомлення про підозру
окремій категорії осіб»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора
філософії за спеціальністю 081 – «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Повідомлення про підозру є ключовим кримінальним процесуальним актом стадії досудового розслідування, здійснення якого тягне за собою настання низки правових наслідків. Це забезпечує стабільно високий науковий інтерес до проблем, пов'язаних із реалізацією даного інституту кримінального провадження.

Водночас, певною специфікою відзначаються підстави та процесуальний порядок повідомлення про підозру окремій категорії осіб – осіб, які в силу зайняття певною професійною або політичною діяльністю потребують додаткових гарантій правового захисту у сфері кримінальної юстиції. Незважаючи на те, що законодавець в контексті повідомлення про підозру передбачив лише одну гарантію для осіб, визначених у Главі 37 КПК України, а саме – його здійснення прокурором певного рівня, правозастосовна практика показує, що прийняття такого рішення пов'язане із низкою проблем як теоретичного, так і практичного характеру.

У доктрині до проблем здійснення повідомлення про підозру у кримінальному провадженні зверталися Ю.П. Алєнін, О.Д. Білоус, Н.В. Глинська, І.В. Гловюк, В.О. Гринюк, О.В. Іващенко, О.В. Капліна, С.Г. Кримчук,

Т.В. Лукашкіна, Н.В. Максименко, І.В. Приймак, І.В. Рогатюк, О.В. Фараон, І.І. Холондович та інші. Однак, питання повідомлення про підозру окремій категорії осіб у літературі досліджувалося лише фрагментарно, на рівні наукових статей або в межах більш широкої проблематики.

Указане засвідчує актуальність дисертаційного дослідження А.А. Ренкас і здобувачка це переконливо обґрунтувала.

Про актуальність дисертаційного дослідження свідчить також і його зв'язок із науковими програмами та планами. Дисертаційне дослідження виконано в межах плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» «Динаміка кримінального процесуального законодавства України: досвід та перспективи» на 2016–2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016–2020 роки (державний реєстраційний номер 0116U001842), а також плану науково-дослідної роботи кафедри «Реформування кримінального процесуального, кримінально-виконавчого права та оперативно-розшукової діяльності в умовах євроінтеграції та протидії злочинності в епоху цифрового суспільства» у межах виконання теми науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя України у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021–2025 роки (стор. 5-6 дисертації).

Наукова обґрунтованість представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень.

Авторка визначила метою свого дисертаційного дослідження визначення підстав та порядку повідомлення про підозру окремій категорії осіб, а також формулювання окремих пропозицій щодо вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства щодо порядку здійснення кримінального провадження відносно окремої категорії осіб (стор. 6 дисертації).

Задля досягнення поставленої мети було визначено наступні завдання: 1) встановити поняття та сутність повідомлення про підозру у кримінальному провадженні як окремої правової категорії; 2) визначити загальну специфіку повідомлення про підозру у кримінальному провадженні; 3) охарактеризувати диференціацію кримінальної процесуальної форми; 4) встановити ознаки, за якими учасники кримінального провадження відносяться до окремої категорії осіб; 5) проаналізувати специфіку здійснення кримінального провадження щодо окремої категорії осіб; 6) сформулювати особливості підстав повідомлення про підозру окремій категорії осіб; 7) проаналізувати зміст письмового повідомлення про підозру окремої категорії осіб; 8) визначити специфіку вручення письмового повідомлення про підозру окремій категорії осіб; 9) сформулювати пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства в частині повідомлення про підозру окремій категорії осіб (стор. 6-7 дисертації).

Можна впевнено стверджувати, що авторка правильно та методологічно вірно сформулювала мету та завдання дисертаційного дослідження з огляду на його проблематику.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у роботі, викладені чітко та переконливо, що дозволяє повно та несуперечливо усвідомити їх зміст. Науковий стиль викладення основних положень дисертаційного дослідження витримано. Ознайомлення зі змістом роботи дає змогу констатувати, що здобувачка на високому рівні оволоділа сучасною методологією наукової діяльності.

Методологічною основою дисертаційного дослідження виступив комплекс загальнонаукових та спеціальних методів наукового дослідження, серед яких, діалектичний, системний метод та метод системно-структурного аналізу, формально-юридичний, а також логіко-нормативний методи (стор. 7 дисертації).

Нормативна основа дослідження є вагомою, що обумовлено контекстом дисертаційного дослідження. Вона представлена Конституцією України, Кримінальним процесуальним кодексом України, законами, які визначають

статус осіб, які відносяться до окремої категорії, а також підзаконними нормативно-правовими актами.

Достовірність та релевантність отриманих результатів забезпечується достатньою емпіричною основою дослідження, яку склали рішення ЄСПЛ, рішення Конституційного Суду України, постанови Верховного Суду, судові рішення інших судів України.

Указане дозволяє дійти висновку, що наукові положення, рекомендації та висновки дисертаційного дослідження є обґрунтованими, методологічно вірними та такими, що мають системний, комплексний характер та містять наукову новизну.

Новизна представлених здобувачем результатів полягає, передусім, у тому, що дисертація є першим у науці кримінального процесуального права комплексним дослідженням підстав та порядку повідомлення про підозру окремій категорії осіб відповідно до актуального кримінального процесуального законодавства.

Особливої уваги у цьому контексті заслуговують ті висновки та положення, що вперше були сформульовані у науці кримінального процесу, а саме:

1) запропоновано з метою кращого захисту прав підозрюваних у кримінальному провадженні внести зміни до ч. 1 ст. 42 КПК України та визначити, що підозрюваним є особа, яка затримана у кримінальному провадженні, а не затримана «за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення»;

2) запропоновано задля уніфікації кримінального процесуального законодавства викласти ч. 1 ст. 298⁴ КПК України в наступній редакції: 9 «1. Повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку здійснюється за правилами, передбаченими Главою 22 цього Кодексу. У процесі повідомлення про підозру дізнавач наділяється правами слідчого»;

3) сформульовано пропозицію щодо виділення поміж стандартної тріади форм кримінального провадження (звичайна, спрощена, ускладнена) також змішану форму, яка включатиме елементи спрощеної та ускладненої форми;

4) запропоновано ч. 2 ст. 388 КПК України викласти в наступній редакції «Присяжні складають присягу такого змісту...», акцентуючи увагу на тому, що складення присяги є не правом, а обов'язком присяжних;

5) запропоновано внести зміни до ч. 1 ст. 482 КПК України та викласти її в наступній редакції: «1. Затримання судді чи утримання його під вартою чи арештом здійснюється за згодою Вищої ради правосуддя. У випадку затримання судді в порядку статті 208 цього Кодексу Вищої ради правосуддя повідомляється про це негайно після затримання, але не пізніше двох годин. В такому випадку, якщо Вища рада правосуддя не надає дозвіл на затримання, суддя негайно звільняється». У такий спосіб можна убезпечити сторону обвинувачення від потенційних порушень кримінального процесуального законодавства, яких неможливо уникнути в інший спосіб, при цьому гарантується належний рівень захисту особам, які користуються суддівським імунітетом;

6) сформульовано нову редакцію ч. 1 ст. 12 КПК України, де доцільно зазначити, що особливості затримання окремої категорії осіб визначаються Главою 37 КПК України, що дозволить виключити будь-яке подвійне тлумачення існування окремого порядку затримання окремої категорії осіб;

7) запропоновано внести зміни до п. 2 абз. 3 ч. 1 ст. 482 КПК України та викласти її в наступній редакції: «2) затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, якщо таке затримання є необхідним для попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину, припинення злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину. Суддя має бути негайно звільнений, якщо мета такого затримання (попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину, припинення злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину) досягнута». У такий спосіб слід чітко передбачити, що затримання

судді також відбувається і для того, щоб зупинити його протиправну поведінку, для чого, як правило, затримання і здійснюється;

8) запропоновано внести зміни до п. 2 ч. 1 ст. 277 КПК України та викласти її в такій редакції: «анкетні відомості особи (прізвище, ім'я, по батькові, дату та місце народження, місце проживання, громадянство, відомості, що підтверджують приналежність особи до іншої категорії осіб відповідно до Глави 37 цього Кодексу тощо), яка повідомляється про підозру». У таких спосіб зобов'язати слідчого або прокурора чітко вказувати в письмовому повідомленні про підозру про те, що особа має особливий процесуальний статус відповідно до Глави 37 КПК.

У дисертації містяться й інші положення та висновки, що мають наукову новизну, є внеском у кримінальну процесуальну доктрину та спрямовані на подальший розвиток інституту повідомлення про підозру окремій категорії осіб у кримінальному провадженні. Ступінь наукової новизни, обґрунтованість наведених положень та рекомендацій повністю відповідають вимогам, які ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, що включають 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (140 найменувань) та 3 додатків. Загальний обсяг дисертації складає 201 сторінку, з них основний текст – 176 сторінок, 3 додатки розміщені на 9 сторінках.

Дисертаційне дослідження характеризується продуманим планом та змістом, науково обґрунтованими та вичерпними висновками.

Перший розділ «Доктринальне та практичне тлумачення сутності повідомлення про підозру у кримінальному провадженні» містить два підрозділи, які присвячені поняттю та сутності повідомлення про підозру у кримінальному провадженні, а також специфіці повідомлення про підозру у кримінальному провадженні.

У другому розділі *«Особливості здійснення кримінального провадження щодо окремої категорії осіб»*, який складається із трьох підрозділів, здобувачка розглядає проблеми диференціації кримінальної процесуальної форми, сутність поняття «окрема категорія осіб», а також специфіку кримінального провадження щодо окремої категорії осіб.

Третій підрозділ *«Специфіка повідомлення про підозру окремій категорії осіб»* містить три підрозділи, у яких розглядаються питання підстав повідомлення про підозру окремій категорії осіб, змісту письмового повідомлення про підозру окремій категорії осіб, порядку вручення письмового повідомлення окремій категорії осіб.

У *Висновках* викладені основні результати дисертаційного дослідження у вигляді підсумкових суджень, що є іманентним для такого роду наукових робіт.

Оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам.

Усі завдання, які ставила перед собою дисертантка для досягнення поставленої мети є вирішеними.

Основні результати проведених здобувачкою наукових досліджень, викладені у дисертаційному дослідженні, достатньо повно відображені у наукових працях. Основні положення дисертаційного дослідження відображені у шести наукових публікаціях, у тому числі у чотирьох статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, а також двох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Теоретична та практична значимість результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що сформульовані у дисертації висновки можуть бути використані у: 1) науково-дослідницькій роботі – для подальших наукових досліджень специфіки повідомлення про підозру, в тому числі повідомлення про підозру окремої категорії осіб; 2) правотворчій діяльності – для удосконалення нормативної регламентації здійснення кримінального провадження щодо окремої категорії осіб, в тому числі при повідомленні їм про підозру; 3) правозастосовній діяльності – для забезпечення єдності у застосуванні положень кримінального процесуального законодавства в процесі повідомлення про

підозру окремій категорії осіб; 4) навчальному процесі – при викладанні дисципліни «Кримінальний процес», а також спеціальних курсів «Права людини в сфері кримінальної юстиції», «Сучасні проблеми кримінального та кримінально-процесуального права», «Актуальні питання сучасного кримінального провадження» та ін. (Акт впровадження Національного університету «Одеська юридична академія» від 25 травня 2024 року).

Дотримання принципів академічної доброчесності. У дисертаційному дослідженні та/або наукових публікаціях здобувачки А.А. Ренкас текстових запозичень без посилання на першоджерело, фабрикації, фальсифікації та інших порушень принципів академічної доброчесності НЕ виявлено. Академічний текст можна вважати оригінальною авторською розвідкою у важливій для кримінальної процесуальної доктрини та правозастосовної діяльності царині – повідомленні про підозру окремій категорії осіб.

Щодо конфлікту інтересів. Рецензент не має реального чи потенційного конфлікту інтересів щодо здобувачки Ренкас Анастасії Анатоліївни, її наукового керівника Торбаса Олександра Олександровича та не є їх близькою особою.

Відзначаючи в цілому високий науковий рівень дисертаційного дослідження, його логічність та наукову новизну, слід зазначити, що робота **містить низку положень, які є спірними та потребують додаткових пояснень автора:**

1. Серед основних результатів дисертаційного дослідження у категорії «вперше» здобувачкою наведено такий результат: *«сформульовано пропозицію щодо виділення поміж стандартної тріади форм кримінального провадження (звичайна, спрощена, ускладнена) також змішану форму, яка включатиме елементи спрощеної та ускладненої форми»* (стор. 9 дисертації). Однак, слід зауважити, що у доктрині і раніше виділялися подібні диференційовані порядки кримінального провадження, як містять елементи як спрощення, так і ускладнення процесуальної форми¹. Тому, під час захисту дисертації здобувачці слід уточнити свій особистий внесок у доктрину в цій частині.

¹ Див.наприкл.: Трофименко В.М. Теоретичні та правові основи диференціації кримінального процесу України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2017. С. 292. ; Гловюк І. Кримінальне провадження за

2. Віддаючи належне ґрунтовній доктринальній основі дисертаційного дослідження, слід зауважити, що здобувачка оминула увагою деякі монографічні роботи з означеної проблематики (О.М. Посвистак, І.С. Ганенко, В.В. Лаврова, І.В. Приймак, І.І. Холондович). Звернення до наукових праць зазначених авторів підсилило би науковий дискурс дисертації.

3. У роботі дисертанка детально аналізує проблеми повідомлення про підозру з підстави затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення, акцентує увагу на недосконалості нормативної регламентації цього аспекту і пропонує шляхи її усунення (стор. 43-48 дисертації). Однак, невирішеним, на думку рецензента, лишилось вкрай актуальне натеper питання, яке доцільно розкрити під час захисту: чи допускається затримання та подальше повідомлення про підозру окремої категорії осіб з підстави, передбаченої п.6 ч.1 ст. 615 КПК України, а саме – «виникли обґрунтовані обставини, які дають підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні злочину» ?

4. На стор. 154 дисертації здобувачка вказує на доцільності закріплення у нормах ст. 3 КПК України визначення поняття «зміст підозри». Однак, в подальшому ця теза не знаходить свій розвиток в дисертації, подібні пропозиції не знайшли відображення також і в узагальненій таблиці змін та доповнень до КПК України, розміщеній у Додатку 2. У зв'язку із цим, видається доцільним уточнити цей аспект під час захисту і вказати на можливе формулювання такого поняття.

Втім, висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження та можуть бути предметом наукової дискусії під час публічного захисту.

Загальний висновок.

1. Дисертація **Ренкас Анастасії Анатоліївни** на тему «**Підстави та процесуальний порядок повідомлення про підозру окремій категорії осіб**» є

комплексною, оригінальною та завершеною кваліфікаційною науковою працею, яка містить науково обґрунтовані висновки щодо повідомлення про підозру окремої категорії осіб.

2. Дисертація відповідає спеціальності 081 – «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року (зі змінами і доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 03 квітня 2019 року № 283), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року (зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 № 341).

3. Здобувачка – **Ренкас Анастасія Анатоліївна** – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри кримінального процесу
Національного університету
«Одеська юридична академія»

Віктор ЗАВТУР